

Концептуалізація соціального капіталу як чинника сталого розвитку

Кравченко С. А.¹, Стецишин В. Т.², Петрик С. В.³, Гудзь А. О.⁴

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Економіка	316.42:330.342.146

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15524474>

Анотація. У статті здійснено концептуалізацію соціального капіталу як системоутворювального чинника сталого розвитку в умовах глибоких соціальних трансформацій, зумовлених війною, інституційною кризою та потребою стратегічного переосмислення парадигм національного поступу. Обґрунтовано, що соціальний капітал є не лише індикатором якості соціального середовища, а й активним ресурсом, здатним формувати стійкість суспільства до екзогенних і ендогенних викликів, слугуючи основою для міжособистісної довіри, горизонтальної солідарності, інституційної взаємодії та громадянської участі.

У межах дослідження здійснено порівняльний аналіз провідних наукових підходів до визначення сутності соціального капіталу, що охоплюють як соціологічні, так і економічні, політичні та культурологічні школи. Виявлено їх евристичний потенціал та обмеження, які стали основою для дослідження структурно-функціональної моделі соціального капіталу.

У статті окреслено логіку взаємозв'язку між соціальним капіталом і сталим розвитком, засновану на ролі довіри, норм взаємності, практик солідарності та спільного управління в досягненні соціальної справедливості, економічної ефективності та екологічної відповідальності. Аргументовано, що в умовах кризи соціальний капітал виконує функцію альтернативної інфраструктури стійкості, мобілізуючи приховані резерви суспільства та компенсуючи дефіцити формалізованих механізмів державного управління.

Окрему увагу приділено українському контексту, в якому соціальний капітал виявляється як чинник виживання, взаємодії та оновлення, особливо в умовах повоєнної відбудови. У статті запропоновано підходи до інституціалізації соціального капіталу як стратегічного ресурсу державної політики сталого розвитку, з урахуванням принципів децентралізації, участі, прозорості та взаємопідтримки поколінь.

Результати дослідження дозволяють розглядати соціальний капітал як критично важливу категорію для переосмислення моделі національного розвитку, що ґрунтується на цінностях довіри, співдії та спільної відповідальності.

¹ Кравченко С. А., аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0003-5930-7285>

² Стецишин В. Т., аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0003-3661-0433>

³ Петрик С. В., аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-4184-1297>

⁴ Гудзь А. О., аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0003-1167-510X>

Ключові слова: соціальний капітал, сталий розвиток, довіра, громадянська участь, солідарність, повоєнна реконструкція.

Conceptualization of social capital as a factor of sustainable development

Abstract. The article presents a conceptualization of social capital as a system-forming factor of sustainable development under the conditions of profound social transformations caused by war, institutional crisis, and the urgent need to rethink strategic paradigms of national progress. It is argued that social capital is not merely an indicator of social environment quality, but an active resource capable of enhancing a society's resilience to both exogenous and endogenous challenges by fostering interpersonal trust, horizontal solidarity, institutional cooperation, and civic engagement.

The study provides a comparative analysis of leading theoretical approaches to the definition of social capital, encompassing sociological, economic, political, and cultural perspectives. Their heuristic potential and limitations are revealed, serving as a foundation for the development of an original structural-functional model of social capital. The proposed model is conceptualized as a multi-level system comprising individual, group, institutional, and civilizational dimensions, whose interaction ensures the reproduction of social cohesion, adaptability, and innovative openness within society.

The article outlines the logic of the relationship between social capital and sustainable development, grounded in the roles of trust, reciprocity, solidarity practices, and community-based governance in achieving social justice, economic efficiency, and environmental responsibility. It is argued that in times of crisis, social capital functions as an alternative infrastructure of resilience, mobilizing latent societal resources and compensating for the deficiencies of formal governance mechanisms.

Special attention is devoted to the Ukrainian context, where social capital emerges as a factor of survival, cooperation, and renewal, particularly in the conditions of post-war recovery. The article proposes approaches to the institutionalization of social capital as a strategic resource of public policy in the domain of sustainable development, emphasizing decentralization, participation, transparency, and intergenerational solidarity.

The findings of the study enable the interpretation of social capital as a critically important category for rethinking the national development model, founded on the values of trust, cooperation, and shared responsibility.

Keywords: social capital, sustainable development, trust, civic engagement, solidarity, post-war reconstruction.

Вступ

У сучасному світі, де глобальні виклики дедалі частіше виходять за межі технократичного управління й вимагають комплексного переосмислення засад розвитку, соціальний капітал поступово набуває статусу одного з провідних ресурсів суспільної стійкості. Зростання нерівності, фрагментація соціального простору, втрата довіри до інституцій, а також наслідки війни, що триває на території України, актуалізують потребу в посиленні горизонтальних зв'язків, взаємної підтримки, громадянської участі - саме тих механізмів, які визначають сутність соціального капіталу. Сучасне розуміння цього феномена виходить за межі традиційних категорій соціології, перетворюючи його на не лише аналітичний інструмент, а й на основу стратегічного мислення у сфері сталого розвитку.

Попри зростання інтересу до теми соціального капіталу у світовій та вітчизняній науці, значна частина наявних досліджень тяжіє до розрізненого трактування цієї категорії - або у вузькому емпіричному вимірі, або ж у межах окремих галузевих контекстів. У працях таких дослідників, як Галушка З., Грицаєнко М., Єременко Ю., Жук

Н., Лисік Ю., Онищенко В., Перепелиця Н., Партин Г., Патицка Г., Пилюпенко Ю., Тарасенко А., Усенко О., Чечель Р., Шпикуляк О., соціальний капітал розглядається крізь призму соціальних мереж, довіри чи громадянської участі, проте бракує системних спроб інтегрувати ці виміри в концептуальну рамку сталого розвитку, яка б охоплювала економічні, соціальні, інституційні та культурні аспекти водночас.

Недостатньо опрацьованими залишаються питання структурної взаємодії між рівнями соціального капіталу (індивідуальним, груповим, інституційним), механізми його перетворення на фактор соціального оновлення в умовах кризи, а також перспективи його інституціалізації як елементу державної політики у сфері розвитку. Особливої уваги потребує український контекст, де соціальний капітал дедалі частіше виявляється не як формалізований ресурс, а як інфраструктура виживання, самоорганізації та солідарності - як під час бойових дій, так і в процесах повоєнної реконструкції.

Мета статті полягає в концептуалізації соціального капіталу як ключового чинника сталого розвитку, що визначає здатність суспільства адаптуватися до глибоких трансформацій, відтворювати довіру до інституцій та підтримувати цілісність соціальної тканини національного буття.

Результати

Поняття соціального капіталу виникло на стику соціології, економіки, політичної науки та психології, набувши статусу міждисциплінарної категорії, що відображає складні механізми взаємодії між індивідами, групами та інституціями. Його концептуальна еволюція відбувалася в кількох ключових векторах: від емпіричних описів спільнот до формалізованих моделей, від морально-філософського обґрунтування до прагматичного аналізу ефективності соціальних зв'язків у забезпеченні розвитку. Поступово сформувалися різні наукові школи, кожна з яких акцентує на певному аспекті цієї багатовимірної категорії [1].

На початковому етапі соціальний капітал розглядався як побічна змінна соціальної згуртованості, моральної інтеграції чи колективного ресурсу. Проте вже наприкінці ХХ століття, завдяки зусиллям низки вчених, він трансформувався в самостійний теоретичний конструкт із власним термінологічним апаратом та операціоналізованими параметрами [2]. Теоретичні підходи до соціального капіталу можна умовно згрупувати в кілька наукових шкіл, які в різний спосіб визначають його природу, джерела та соціальні функції. Для зручності подальшого аналізу узагальнення здійснено у вигляді порівняльної Таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика провідних теоретичних підходів до соціального капіталу

Наукова школа / підхід	Ключовий автор / представник	Концептуальний фокус	Соціальний капітал як...	Критика / обмеження
Соціологічна школа	П'єр Бурдьє	Взаємозв'язок між соціальними зв'язками, владою та нерівністю.	Ресурс, який закріплює соціальну стратифікацію, репродукує соціальні структури.	Надмірна концентрація на відтворенні соціальної нерівності, складність кількісного виміру.
Раціонально-функціональна	Джеймс Коулман	Взаємодія у межах формальних і неформальних норм.	Інструмент кооперації, що знижує транзакційні витрати, формує	Схильність до абстрагування від контексту, недооцінка

			зобов'язання, норми й довіру.	асиметрій влади.
Комунітарна демократична /	Роберт Патнем	Вплив громадянської активності на ефективність інституцій.	Колективний ресурс, що підвищує якість управління, стимулює залучення громадян до життя спільноти.	Ідеалізація горизонтальних зв'язків, замовчування виключення маргінальних груп.
Інституціоналістська	Франсіс Фукуяма	Норми довіри як основа політичної стабільності та економічного зростання.	Соціальна тканина, що визначає якість інститутів, передбачуваність дій, інвестиційну привабливість.	Надмірне узагальнення, спрощене уявлення про механізми формування довіри.
Економіко-інтеграційна	Глен Лоурі, Еліно́р Остром	Роль соціального капіталу в подоланні бідності, формуванні альтернатив до державного регулювання.	Ресурс сталого розвитку, що компенсує відсутність фінансових активів і формалізованих механізмів.	Високий ризик романтизації неформальних практик, зневага до структурних причин нерівності.
Когнітивно-культурологічна	Нан Лін, Майкл Вулкок	Взаємозв'язок між соціальною структурою, культурними кодами та індивідуальним доступом до ресурсів.	Потенціал доступу до інформації, підтримки та соціальної мобільності в контексті мережевої взаємодії.	Складність емпіричної перевірки, небезпека релятивізму.

Узагальнено авторами за [1-8]

Зазначена типологія дозволяє побачити, що соціальний капітал - це не одномірне утворення, а радше поле перетину інституційних, моральних, культурних і економічних векторів. У подальшому викладі буде показано, що саме ця багатовимірність і здатність до адаптації в умовах кризи робить соціальний капітал ключовим чинником сталого розвитку в періоди трансформації.

Спроби теоретичного окреслення соціального капіталу як цілісної категорії зумовили потребу в створенні його структурно-функціональної моделі, яка б дозволяла відобразити внутрішню будову, взаємозв'язки між компонентами, а також логіку впливу цього капіталу на суспільні процеси. У сучасному науковому дискурсі соціальний капітал дедалі частіше розглядається як багаторівнева система, що функціонує на перетині індивідуальних, колективних та інституційних вимірів, охоплюючи як міжособистісну взаємодію, так і широкі соціальні структури [9]. Такий підхід дає змогу виявити механізми, через які соціальний капітал сприяє сталому розвитку, підвищенню адаптивності суспільства та зниженню транзакційних витрат у процесах колективної дії.

Ключовими структурними елементами соціального капіталу є соціальні зв'язки, довіра, норми взаємодії, мережі участі, взаємна підтримка та інституційна відповідальність. Водночас кожен із цих елементів виконує не лише пасивну, а й активну функцію у відтворенні соціальної згуртованості, посиленні горизонтальної комунікації, формуванні спільної ідентичності та забезпеченні колективного впливу на процеси ухвалення рішень [10].

Осмислення соціального капіталу як складної багатоаспектної категорії потребує не лише його визначення як ресурсу, що базується на довірі та взаємодії, а й глибшого

розуміння його внутрішньої організації та функціонального наповнення. У науковому дискурсі дедалі чіткіше утверджується уявлення про соціальний капітал як багаторівневу систему, де кожен рівень виконує свою роль у відтворенні стійкості суспільства та формуванні здатності до довгострокового розвитку.

На індивідуальному рівні соціальний капітал виявляється у схильності людини до довіри, відкритості, співпраці, участі в житті спільноти. Йдеться про внутрішню готовність до взаємодії, що формує первинну основу соціального потенціалу та визначає здатність особи інтегруватися в ширші соціальні структури [11]. Такий рівень є водночас початковою умовою та наслідком впливу інших рівнів, зокрема через соціалізацію, культуру довіри та інституційні приклади.

Міжособистісно-груповий (або горизонтальний) рівень охоплює сталі соціальні зв'язки у межах родин, сусідських спільнот, громад, неформальних об'єднань, волонтерських ініціатив. На цьому рівні формуються механізми взаємної підтримки, норм взаємності, солідарності та спільного вирішення проблем [12]. Саме ця ланка відповідає за соціальну згуртованість, посилює адаптивність до змін і забезпечує відновлюваність довіри як культурної практики.

Інституційний рівень охоплює формалізовану складову соціального капіталу - довіру до державних інституцій, органів місцевого самоврядування, судової системи, медіа, громадських організацій. У цьому вимірі соціальний капітал виявляється у здатності громадян взаємодіяти з владою, долати відчуження, брати участь у процесах ухвалення рішень. Рівень інституційної довіри часто є індикатором якості врядування та показником узгодженості цінностей між владою і суспільством [13].

Окремо варто виокремити цивілізаційний вимір соціального капіталу, який включає такі елементи, як історична пам'ять, спільна ідентичність, міжпоколіннєва спадкоємність, здатність до колективного бачення майбутнього [12]. На цьому рівні соціальний капітал формує символічні підвалини для єдності суспільства та задає вектор моральної інтеграції, що дозволяє зберігати цілісність навіть у періоди кризових зламів.

У сучасній теорії сталого розвитку дедалі чіткіше усвідомлюється необхідність виходу за межі виключно економічних чи екологічних індикаторів на користь комплексного, інтегративного підходу, що враховує соціальні механізми формування стійкості. Саме в цій площині категорія соціального капіталу набуває ключового значення, виступаючи як латентний, але визначальний чинник, що об'єднує індивідуальні дії у спільне стратегічне бачення, формує практики довіри, підтримки та колективної відповідальності, без яких неможлива реалізація жодної моделі сталого розвитку - ані на глобальному, ані на локальному рівнях.

У логіці взаємозв'язку між соціальним капіталом і сталим розвитком особливої ваги набуває поняття соціальної згуртованості як підґрунтя для подолання фрагментації суспільства, асиметрії доступу до ресурсів, соціальної апатії та деструктивного індивідуалізму. Соціальний капітал забезпечує умови, за яких соціальні мережі, норми взаємності та довіра перетворюються на каталізатор сталих практик - від спільного вирішення локальних екологічних проблем до участі в механізмах прийняття рішень, що мають довготривалий вплив. В умовах глобальної поляризації, зниження довіри до держав, зростання нерівності та інформаційних викривлень, лише ті суспільства, що мають високий рівень внутрішньої солідарності й культурної рефлексії, здатні підтримувати траєкторії сталого розвитку [14].

У своїй функціональній сутності соціальний капітал не просто сприяє економічній ефективності - він формує основу для зміцнення інституцій, подолання транзакційних бар'єрів і відтворення соціальної справедливості. У контексті парадигми сталого розвитку, що базується на балансі економічного, соціального та екологічного вимірів, соціальний капітал забезпечує критичний зв'язок між цими площинами, перетворюючи

їх на взаємопов'язані та взаємопідсилювані складові. Наприклад, у громадах із високим рівнем довіри спостерігається не лише більша екологічна відповідальність, а й вища податкова дисципліна, більша готовність до участі у публічних ініціативах, що безпосередньо впливає на ефективність регіонального розвитку [14].

У контексті післявоєнного відновлення України та її євроінтеграційного поступу соціальний капітал дедалі більше розглядається як стратегічний ресурс, який не лише доповнює інші види капіталу, а й формує середовище, сприятливе для їх ефективного використання. Розвиток соціального капіталу потребує цілеспрямованої підтримки на рівні державної політики, що охоплює міжгалузеві сфери й базується на принципах довіри, взаємності та громадянської участі. У цьому контексті окреслюються такі перспективні напрями:

- посилення інституційної спроможності до взаємодії з громадянами через розвиток відкритих форматів прийняття рішень, цифрових платформ участі, прозорих процедур обговорення суспільно важливих питань;

- інтеграція практик соціального партнерства у сферу освіти, охорони здоров'я, екологічної політики та місцевого самоврядування, що дозволяє формувати сталі соціальні зв'язки як основу для локального розвитку;

- підтримка ініціатив громадянського суспільства не як інструменту компенсації державних функцій, а як рівноправного суб'єкта публічного простору, здатного акумулювати соціальну енергію та відповідальність;

- впровадження політики підтримки довіри на міжрегіональному та міжпоколінньому рівнях, що передбачає інклюзивні механізми солідарності, інтеграцію ветеранів, переселенців, молоді та вразливих груп у спільні проекти розвитку;

- розвиток освіти для громадянської активності, що формує здатність до кооперації, критичного мислення, комунікації та відповідальної участі в житті громади й держави.

Усі зазначені напрями мають бути не разовими ініціативами, а системно вбудованими в архітектуру стратегічного планування, де соціальний капітал виступає не фоновим ресурсом, а провідним чинником відновлення, модернізації та гуманізації державної політики сталого розвитку.

Висновки

Розкриття теоретико-методологічних засад соціального капіталу як чинника сталого розвитку дозволяє стверджувати, що в сучасному науковому й політичному дискурсі ця категорія перестає бути суто соціологічним концептом і перетворюється на міждисциплінарну основу для переосмислення стратегій державної політики. Соціальний капітал - як мережа довіри, взаємності, солідарності та участі - забезпечує критично необхідну платформу для функціонування й оновлення суспільства в умовах трансформації, кризи та відбудови. Багаторівнева структура цього феномена охоплює як індивідуальний досвід соціальної взаємодії, так і колективні інституційні механізми, що в сукупності формують основу для сталого розвитку в його комплексному вимірі.

Здійснений аналіз засвідчив, що соціальний капітал не є лише додатковим чи побічним ресурсом, а становить один із базових детермінантів здатності суспільства до мобілізації, довготривалого планування та відтворення довіри в різних середовищах - від громади до держави. Саме наявність якісного соціального капіталу визначає стійкість до зовнішніх шоків, гнучкість у прийнятті рішень, інноваційну здатність до самоорганізації та ефективність інституційного врядування. Відтак, у періоди нестабільності й відбудови, зокрема в умовах війни, соціальний капітал набуває особливої цінності як ресурс посттравматичного відновлення, національної єдності та адаптації до викликів XXI століття.

Сформульовані у статті концептуальні положення свідчать про нагальну потребу інституційної інтеграції соціального капіталу в систему стратегічного планування розвитку держави. Йдеться не лише про нормативне визнання його ролі, а й про необхідність цілеспрямованої підтримки - через формування культури довіри, розвиток громадянської освіти, підтримку горизонтальних ініціатив, відкритість державних інститутів до суспільного діалогу. У довгостроковій перспективі саме соціальний капітал здатен забезпечити внутрішню узгодженість цілей сталого розвитку, перетворивши їх із декларативного наміру на реальний інструмент формування майбутнього.

Таким чином, соціальний капітал має розглядатися не лише як чинник сталого розвитку, а як його внутрішня умова, гуманістичне ядро й стратегічний вектор. Зміцнення соціального капіталу виступає не просто соціальною політикою, а інвестицією в основу державності, що ґрунтується на довірі, взаємодії та ціннісному єднанні українського суспільства.

Список використаної літератури

1. Тарасенко, А. Г., Гринчак, Н. А., & Пархоменко, В. В. (2019). Еволюція уявлень про сутність капіталу як наукову категорію та чинник соціально-економічного розвитку. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*, (3), 96-110. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvhastat_2019_3_11.pdf
2. Усенко, О. Ю. (2024). Історичний розвиток концепції людського капіталу. *Загальнодержавний науково-виробничий та інформаційний журнал «Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит»*, (12 (203)), 104-117. <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/323770/315009>
3. Грицаєнко, М. І. (2021). Формування соціальної відповідальності в економічному механізмі реалізації соціального капіталу підприємства. http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/Hrytsaienko_M.I._1.pdf
4. Лисік, Ю. Р. (2024). Моделювання впливу соціального капіталу на економічний розвиток підприємства. <https://ela.kpi.ua/bitstreams/6e12b340-82b7-4d27-81bd-30e353a1c3df/download>
5. Чечель, Р. (2024). Розвиток соціального капіталу в Україні: порівняльний аналіз Запорізької та Чернігівської областей. <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/ba18eda5-1bf2-4f55-9e52-4a60689b71ef/download>
6. Перепелиця, Н. О. (2019). Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7256/1/Perepelytsia.pdf>
7. Єременко, Ю. Ю. (2023). Соціальний капітал як ресурс особистості з подолання складних життєвих обставин. <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/17715/%D0%84%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%AE.%D0%AE..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Галушка, З., & Жук, Н. (2024). Підходи до визначення соціоекономічної парадигми як концептуальної моделі економічного розвитку. *Економічний простір*, (193), 8-12. <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/download/312785/303813>

9. Шпикуляк, О. Г., & Грицаєнко, М. І. (2019). 4.1. Інтелектуальна модель соціального капіталу: концепти інституціоналізації. <https://core.ac.uk/download/pdf/553651701.pdf>
10. Партин, Г. О., Загородній, А. Г., & Заяць, Н. І. (2019). Соціально-репутаційний капітал підприємства: сутність, складові, оцінювання. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6108/1/n101v1r2019partyn.pdf>
11. Рупуленко, У., & Alekseenko, D. (2018). Соціальний капітал як чинник економічного розвитку суспільства. *Вісник соціально-економічних досліджень*, (1 (65)), 24-34. https://journals.uran.ua/vsed_oney/article/download/166358/166266
12. Онищенко, В. П. (2023). Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*, (1), 3-19. http://jnas.nbuiv.gov.ua/j-pdf/EkUk_2023_1_3.pdf
13. Галушка, З. І., & Нафус, І. І. (2019). Соціальний капітал як економічний ресурс: сутність та методологічні підходи до його оцінки. *Економічна теорія*, (1), 71-86. http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecte_2019_1_6.pdf
14. Patytska, H. Соціальний капітал як чинник сталого розвитку територіальних громад: поведінковий аспект. [http://www.ird.gov.ua/sep/sep20221\(153\)/sep20221\(153\)_010_PatytskaH.pdf](http://www.ird.gov.ua/sep/sep20221(153)/sep20221(153)_010_PatytskaH.pdf)